

"Transzkulturális mesék"

Nossarat Peseschkian: A tudós meg a tevehajcsár című könyvéről

Vissza-visszatérő álmaim közé tartozik, hogy újra – s egyszermind jobbra – álmodom hajdan volt iskoláimat. Ha úgy tetszik újra – vagy inkább megteremtem álmaim iskoláját. Ebben az iskolában sokminden – ha nem minden – másként van mint ahogy gyermekéletem és tanárságom során megtapasztaltam. Ebben a magamnak álmodott iskolában szinte minden megtanulnivaló mesékből, szakadatlanul tovább szöhető történetekből, példázatokból, szinte észrevétlenül tanulódik meg. Nincsenek didaktikusan felépített tanári magyarázatok, nincs tankönyv és feladatlap, csak a tiszta áradó mese. Az álmokban az ember újraéli, kiéli beteljesítetlen vágyait – iskolát álmodásaim nem mások, mint gyermek és ifjúkorom kielégítetlen igényeinek újabb és újabb felszínretörései, olthatatlan és egyben soha ki nem elégíthető vágy a történetek iránt.

Minden bizonnyal ez a vágy hajt időről időre a mesék, a történetek mohó olvasására és hallgatására, mint ahogy úgyszintén ez a vágy eredményezi azt, hogy hosszú ideje vonzódok azokhoz a pedagógiai és pszichológiai – pszichoterápiás – törekvésekhez, amelyek tudatosan, diagnosztikus vagy terápiás céllal alkalmazzák a meséket, kiegészíthető történeteket. Meggyőződésem ugyanis, hogy értékékszeteink, erkölcsi szemléletünk, viselkedésmintáink alakításában óriási szerepe van – s nem csak a kisgyermekkorban – a meséknek.

A mese, a példázat embert formáló, sokszor gyógyító szerepe egyidős a nevelés és lélekgyógyítás szerepét felismerő emberrel. A nyugati kultúra egyre jobban szétterjedő racionalitása azonban fokozatosan a kisgyermekkor periódusára szűkítette le a mese, a példázat értékközvetítő eszközként való alkalmazását. A mese felnőttkori lélekgyógyító szerepe szinte teljesen feledésbe merült. Ezzel szemben a keleti – mindenekelőtt iszlám-mohamedán – kultúrákban mind a mai napig megmaradt a történetek pedagógiai és méginkább pszichoterápiás alkalmazása. A keleti társadalmak archaikus állapotban megmaradt kisközösségeinek egyik alapvető funkciója a mindennapi mentálhigiénés gondozás, amelynek egyik legfőbb eszköze a keleti kultúra kimeríthetetlen mesevilága. A lelki és a mikroszociális konfliktusok megelőzése, illetve feloldása évezredek óta az éppen aktuális történetek szóbeli csoportos felidézésével azaz a mesék emberközeli melegében, varázslatában történik. A keleti ember számára mindez olyan természetes, mint a levegővétel vagy a szomjat oltó víz kortyolgatása. A hasonlat nem véletlen: a rejtelmes keleti kultúrákban a mese, a történet, a példázat szinte ugyanolyan emberi szükséglet, mint a levegő vagy a víz.

Nossarat Peseschkian az évtizedek óta Németországban élő perzsa pszichiáter – más arab lélekgyógyító orvosokkal együtt – megpróbálta átültetni a nyugati racionalitás meséktől elforduló világába ezt az ősi és természetes pszichoterápiás eszközt. A tudós és a tevehajcsár című, a Helikon kiadó által kiadott műve a szó eredeti értelmében véve nem pszichológiai szakmunka, hiszen a kötet döntő részben azokban a keleti történeteknek a gyűjteménye, amelyeket pszichiáterként mondott el jellegzetesen "nyugati" lelki betegségekkel, személyiségzavarokkal küldő betegeinek annak érdekében, hogy egyrészt tudatosítsa bennük konfliktusaik forrásait, másrészt gondolati impulzust adjon számukra a megoldások megtalálásához. Ezek a történetek és a hozzájuk fűzött alkal-

mazási "esetleírások" egy olyan mentálhigiénés gyakorlatot tárnak fel az olvasó előtt, amely önmagában említi a szakma figyelmét.

A történetek elé írott "Bevezetés a történetek elméletébe" című esszé a szűkebb szakma számára is eredetien mutatja be azt a gondolkodási folyamatot, amelynek eredményeként kialakult a keleti pszichoterápiák nyugati kultúrába történő adaptációja. Pszichoterápiái gyakorlatában a szerző megfigyelte, hogy mind a közel-keleti, mind a nyugati ember viselkedésében vannak olyan jellegzetes konfliktusok, amelyek valamilyen vallási, erkölcsi, etikai tanítás követésének problémáiból erednek. Megkísérelte feltárni és rendszerezni ezeket a konfliktusokat, az őket eredményező viselkedési problémákat, illetve azokat a pszichoszociális és érzelmi normákat, kategóriákat, amelyek követése – a követés hiánya – rendszerint konfliktushoz vezet. A keleti történetekből szisztematikusan megkísérelte kiválasztani azokat, amelyek egy-egy konfliktushoz kapcsolódnak és alkalmasak arra, hogy tükröt tartsanak a konfliktus alanya számára annak érdekében, hogy megpróbálja önmaga felismerni problémáinak forrását s egyzersmind megelni egy új, mind számára, mind környezeté számára egyaránt elfogadható magatartási, viselkedési, viszonyulási mintát.

A történetekben az aktuális problémák a legkülönbözőbb formában jelennek meg. Míg a pedagógiai célzatú történetek főleg bizonyos kívánatos pszichoszociális normákat közvetítenek – engedelmesség, udvariasság, rend –, addig mások éppen azokat a normákat kérdőjelezik meg és szokatlan idegen mintákkal lepik meg az olvasót.

Peseschkian a bevezető tanulmányban jelzi, hogy a történetek pszichoterápiás felhasználása mögött az agyműködés egy olyan újabb hipotetikus modellje áll elméleti háttérként, amely hipotézis a különböző – nemcsak mohamedán – keleti kultúrákban régóta evidencia. Eszerint a két nagy agyfélteke két különböző program szerint dolgozza fel az információkat. A bal félteke végzi a logikai következtetéseket, az analitikus lépéseket és a kommunikáció verbális részét. A hipotézis illetve a keleti felfogás szerint a jobb – rendszerint alárendelt féltekének tulajdonítják az átfogó gondolkodást, az egységes megragadást, a képszerű látásmódot és az emocionális, kevésbé cenzúrázott képzetársításokat. Úgymond ez a félteke irányítja az elsődleges éreleorientált képességeket és ez az intuíció és a fantázia "székhelye". Erre a feltételezésre támaszkodva új megvilágításba került a történetek és mítoszok pedagógiai és pszichoterápiás alkalmazása. A célul tűzött álláspontmódosítás az intuíció és a képzelet felszabadításaként megy végbe. A konfliktusfeloldás szempontjából ez akkor válik fontossá, ha az ész és a racionalitás nem volt képes megbirkózni a fellépő problémákkal. A történetekkel folytatott terápia Peseschkian szerint kifejleszti a terápiásan kezelt emberben – az ilyen pedagógiai paradigma szerint nevelt gyerekekben – ama képességeket, amelyekkel utat talál saját képzeletéhez, s amelyek lehetővé teszik, hogy nyelvi képekben és történetekben gondolkodjon.

Ha valamiért irigyelem a Keleti Embert, akkor elsősorban azért, mert kora gyermekkorától kezdve olyan világban zajlik viselkedési mintáinak, magatartáskészletének szocializációja, amely világnak szerves eleme az érzelmek és a képzelet útján megragadható valóság, s felnőve sem cenzúrázza emocionalitáson és intuíción alapuló esetleges bizarr, szokatlan képzetársításait a teljesítményorientált racionalizmus, a bal agyféltekében lakozó "gondolatrendőrség". Almaim iskolájában bizonyára ezért is olyan sok a mese, a szövegek általi indirekt tanítás, a képzelet szabad szárnyalása.

Ez a könyv ahhoz adhat segítséget, hogy a bal agyfélteke majdnem totális uralma alatt álló iskola világában a magatartás formálás, az attitűd alakítás az erkölcsi neve-

lés hogyan szakadhat el attól a fajta "nyugati" racionalitástól, amely ezoterikus tételek megtanításával kívánja átörökíteni az e térségben honos erkölcsiséget, magatartási és viselkedési kultúrát. Az elszakadás, a paradigmaváltás égető szükséglet, mivel az átörökítés, a mintaközvetítés racionális technikái rendre sikertelennek bizonyulnak, s a társadalom morális állapota, viselkedéskultúrája egyre mélyebbre zuhan. Peseschkian képzeletet, érzelmeket, intuíciót megmozgató keleti történetei talán egy hatékonyabb alternatíva kimunkálása felé vihetnek bennünket.

Nossarat Peseschkjan: A tudós meg a tevehajcsár
(Helikon Kiadó Bp., 1991. 237. o. 190,- Ft.)

SCHÜTTLER TAMÁS

Romániai magyar oktatás az 1990/1991-es tanévben

1985–89 között offenzíva indult a magyar oktatás felszámolására. Ezekben az években szüntették meg nagymúltú, önálló líceumainkat, felváltották a magyar igazgatók javát és minimálisra apasztották a magyar főiskolások, egyetemisták számát.

Kétségtelen, hogy az oktatási rendszerünket ért támadás az egész romániai értelmiség elleni támadás egy fontos része. Következményeit az egész ország megsínylette.

Mindezek után nyilvánvalóan nagy reményekkel fogadta a romániai magyarság az 1989. decemberi eseményeket. A változást követő eufórikus hangulatban, amikor a társadalom minden rétege lázas sietséggel látott neki a sérelmek orvoslásának, megpróbáltuk mi is iskoláinkat visszaállítani sok évtizedes vagy évszázados hagyományaiknak megfelelő állapotukba. E törekvéseink során ütköztünk először a román társadalom érteitlenkedésébe. A meg nem értés rövidesen idegenkedéssé majd ellenségeskedéssé fajult. Utóbb, számtalanszor szemünkre vetették, hogy a forradalom utáni napokban, a sietséggel rontottunk el mindent. Szép lassan, a türelméről ismert román társadalom, minden gondunkat megoldotta volna. Mi azonban türelmetlenségünkkel megfélemlítettük, elriasztottuk a román társadalmat.

Sajnos, az utóbbi hónapok tapasztalatai igazolják az akkori sietséget. Abból, amit 1990. januárjában, februárjában elértünk, az elmúlt év során elveszítettünk egyet-mást, de hozzátennünk semmit sem sikerült. Figyelembe véve a Parlamentben és a román hatalmi körökben uralkodó hangulatot, az alkotmány tézisei és az oktatási törvénykezés irányvonalait, pozitív változásokra az oktatás terén nem számíthatunk. Ezért tűnt fontosnak az 1990/1991-es iskolai év adatait minél pontosabban, hitelesebben rögzíteni és közzétenni. Ennek érdekében, még tavaly októberben, az RMDSZ Tanügyi Bizottsága kezdeményezte a magyar oktatási hálózat adatainak begyűjtését, számítógépes tárolását illetve feldolgozását. Ez a folyamat lassú és nehézkes volt és valójában mind a mai napig nem mondhatjuk el, hogy befejeződött. Célunk nem a Tanügyminisztérium adatainak a reprodukálása volt, hanem egy annál sokkal megbízhatóbb, pontosabb adatbázis kiépítése. Sajnos nem mindenhol értették meg a helyi RMDSZ-szervek